

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

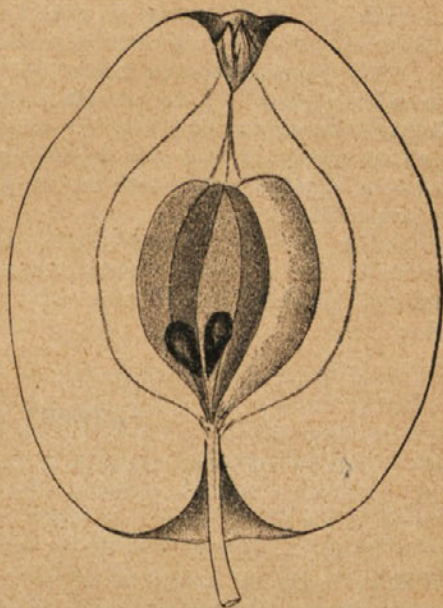
Št. 15.

V Ljubljani, 15. avgusta 1892.

Letnik V.

Poletnji dišečnik.

Poletnji dišečnik, kojega kaže v prerezu podoba 26., je eno najboljših poletnih jabolk. Mi nikakor ne priporočamo saditi obilo zgodnjih jabolk, ker niso za kupčijo, niti za drugo posebno koristno porabo. Ali če želimo imeti na svojem vrtu kako zgodnjo jablan, pa sadimo vrsto, ki je dobra in trpežna, in taka vrsta je poletni dišečnik (Sommer-Gewürzappel). Dišečnikovo drevo raste slabotno, ne postane veliko, naredi okrogel vrh, je zelo rodovitno in uspeva v vsaki zemlji. Dišečnik zori meseca julija ter je dober surov in kuhan. Obliko njegovo kaže podoba 26. Visoko je to jabolko 66 mm in preko 60 mm široko. Barve je svetlo-zelene, pozneje belkasto-zelene in na solnčni strani včasih bledordeče. Meso je belo in fino ter vinskega okusa. Prezrel dišečnik postane lahko močnat.

Podoba 26.

Pelargonije.

Pelargonije so večletne cvetice. Gojimo jih navadno v loncih. Vrtnarji jih pa sade tudi na prosto v veče skupine.

Cvet imajo enovit, na pol poln in popolnoma poln. Prvi dve vrsti raje cveteta nego tretja. Pelargonije cveto v vseh varijacijah od bele do temno-rdeče. Tudi listje njihovo je razno pisano. Posebno lepo listje je tisto, ki je ob robu belo-rmenno, potem oranžasto, rdeče, vijoličasto in v sredini temno-zeleno.

Pelargonijam ugaja najbolj rahla, a pregnojena prst. Prevelika vlaga jim je jako zoprna. Gojimo jih lahko v razmerno majhnih loncih. Rade imajo veliko solnea, a cveto pa dobro tudi še, če imajo le po nekoliko ur solnea na dan.

Pomnožujemo jih s potaknjenci, ki se kaj radi primejo. Okolo 10 cm dolg vršiček odrežem vodoravno tik pod primernim kolencem. Pustim ga nekoliko na zraku, da se rez posuši ter ne gnije v vlažni prsti. Tak potaknjencev vtaknem potem v rahlo, s sipo namešano zemljo (ali v lončku, zabojčku, ali na prostem). Nato je treba dobro zaliti, da je vsa prst premočena. Potem se postavi lonček (ali zabojček) za en teden v senco. Po preteku enega tedna pa potaknjencev že lahko privoščimo nekaj jutranjega soluca. Soluca naj uživa potem vsak dan več, tako da v štirinajstih dneh po saditvi lahko stoji že na prostem.

Dobro je, če potem lonček s potaknjencem do roba zakopljemo v zemljo. Do jeseni se že toliko ukoreninči in tudi zraste, da potem dobro prezimi. Kdor bi pa rad veliko potaknjencev, naj jih pa sadi v prav majhne lončke (6 cm), a vse skupaj pa dene v zabojček in med nje nasuje sipe, katero je treba potem zaliti in sploh paziti, da se nikdar popolnoma ne posuši. Kdor pa nima lončkov, pa sadi potaknjence lahko tudi kar v zabojček, a vsaj po 6 cm narazen.

Ker so pelargonije precej mehke, treba jih je pred slano spraviti z vrta. Prezime najbolje v suhi sobi (ali kleti), v kateri se čez zimo temperatura ne zniža pod 4° R., a tudi ne zviša nad 10° R. Med počivanjem jim je le toliko treba priliti, da se prst in pesek popolnoma ne posušita.

Na spomlad (marchija meseca) se lahko čez dan devljejo med zimska okna, da začno odganjati. A čez noč jih ne sme nikdar mraz ujeti. Ko moremo dobiti še prsti, presadimo jih s kepo v večje lonce in denemo okoli stare kepe dobre prsti. Takoj se bodo jele veselo razvijati. Okoli srede majnika že prav lepo cvetó in cveto potem neprenehoma do pozne jeseni, dokler jih ne spravimo zopet v prezimišča.

Ker je torej pelargonija ena izmed najlepših in najhvaležnejše cvetočih rastlin in ker je ravno avgusta meseca najbolj pripravno delati potaknjence za prihodnjo pomlad, zato jo prav zelo priporočam vsem prijateljem obilega in lepega cvetja.

Janko Žirovnik.

Važnost sadjarstva.

(Iz govora gosp. nadučitelja J. Žirovnika v Dolinčicah na Koroškem.)

I.

Sadje — ta beseda je bila in bode sladka. Sadja se veselé stari ljudje, a otrokom se kar oči svetijo in od veselja se jim obraz širi, če ugledajo sladke češnje, krasna jabolka in sočne hruške. In Bog jim jih požegnaj! Da bi se le toliko zmodrili, da bi nezrelo sadje pustili v miru!

Sadje so ljudje že od nekdaj radi uživali. Saj beremo v sv. pismu, da sta mu bila že Adam in Eva velika prijatelja. Ravno zato jima je pa Bog prepovedal jesti sredi paradiža zoreča jabolka, da bi ju poskusil, ali mu bosta pokorna ali ne. Toda Evo je preveč mikala lepota sadu, in še opreznega Adama je premotila, da je pokusil prepovedano jabolko. In grešila sta zoper božjo zapoved!

Tudi dandanes se marsikdo pregreši na sadji, seveda ne tako, kakor so se pregrešili naši prvi starši.

Najprvo se pregreše na sadji tatovi. Ti s krajo ne obtežé le svoje vesti, nego zatirajo veselje do prekornostnega sadjarstva svojemu bližnjemu ter na ta način kolikor toliko njemu in njegovim potomcem kradejo denar iz žepa.

Drugi so, ki imajo za sadno drevje pripravno zemljo, a je ž njim ne marajo obsaditi. Taki ljudje škodujejo sebi in svojim naslednikom, ker sadje bi jim bilo prineslo marsikak goldinarček v hišo. Goldinarčki pa podé skrbi iz hiš.

Na sadji se pa pregreše tudi taki posestniki, ki so sadno drevje dobili od svojih prednikov ali pa so ga že sami zasadili, toda ga slabo ali celo nič ne oskrbujejo in vse prepusté kar ljubemu Bogu. Potem se pa izgovarjajo, da kraj ni za sadje, da podnebje ni ugodno in Bog ve kaj še vse. Taki so prav podobni tistim vinogradnikom, ki se ob dobrih letinah bahajo: „Tako le kapljico smo pridelali. Ali ni to fina roba? A ob slabih letinah se pa kar na Boga izgovarjajo in pravijo; „E — takega le je Bog dal. Kaj moremo mi zato!“ — Naš stari pregovor pa pravi: „Pomagaj si sam in Bog ti bode pomagal“. Bog je sicer neskončno usmiljen, a pozabiti ne smemo, da je tudi neskončno pravičen in da torej lenuhov ne bo podpiral, a takim, ki se vestno trudijo izboljšati svoje stanje, takim bo njihovo delo gotovo blagoslovil. Delati moramo torej, a delati tudi umno, če si hočemo svoje dohodke pomnožiti.

Če bi imel kmet dandanes tudi ravno toliko dohodkov, kolikor jih je imel njegov oče ali ded, vendar bi ob njih ne mogel izhajati. Saj vidite, da se je na svetu v malo letih jako veliko premenilo. Obleka se je podražila, davki so večí in drugih in še celo dragih potreb imamo pa gotovo še več nego še enkrat toliko, kolikor so jih imeli naši predniki,

Vse te in enake prikazni so napotile kmeta, da je jel resno premišljevati svoj neugodni položaj in gledati, kje bi si odprl novih virov, da bo mogel izhajati. In mnogi razumni gospodarji že uvidevajo, da sta živinoreja in sadjarstvo tista vira, ki sta zmožna rešiti ga iz najhujših zadreg. Marsikdo pšenice za prodaj ne seje več. Mesto nje seje deteljo, da laže redi živino. Njive, ki so sicer dobre, a vendar preveč od rok, spreminjajo pa v stalne travnike in obsadé jih s sadnim drevjem. Sploh gledajo na to, da jim zemlja dá kolikor le mogoče, zato jo pa skrbneje obdelavajo, bolje gnojé in na njej sadé take rastline, ki jim največ dobička dajó.

II.

Dognana stvar je, da zemlja, z vinsko trto zasajena, daje največ dohodkov. Toda trta rodi le po razmerno gorkih krajih, pri vas bi pa dozorelo le zgodnje grozdje ob južnih zavetnih stenah. Takoj za vinsko trto pa pride (gledé dobička) sadno drevje. To pa rodi še 800 metrov visoko nad morjem, če ga umno oskrbujemo in sadimo vrste, ki so legi kraja primerne. Dežele, v katerih je sadjarstvo na visoki stopinji, so tudi bogate. Poglejmo Francosko, katero prištevamo med najbogatejše dežele sveta. Za 90 milijonov goldinarjev sadja se v njej vsako leto pridelá. Seveda imajo Francozi tudi ugodno podnebje. Posebno fino namizno sadje umejo tako pridelovati, kakor le malo naših vrtnarjev. Saj lahko vidite, da so v tem posebno izurjeni, če vam povem, da posestnik, ki ima morebiti hišico in pri njej komaj pol orala zemlje, pridelá toliko zelenjadi in sadja, da pošteno in dobro preredi svojo družinico.

Za Francosko pride Belgija. Iz te državnice izvozijo le na Angleško za 17 milijonov goldinarjev sadja na leto. Virtemberško, ki jo imenujejo vrt Nemčije, ima povprečno na vsakem oralu po 6 sadnih drevés in pridelá na leto za 4 milijone goldinarjev sadja. Saj je samo mesto Rentlingen imelo na leto 90 tisoč goldinarjev dohodka iz svojih mestnih sadovnjakov.

In če pogledamo še v Kranjsko, vidimo, da je tudi ta deželica še precej zasajena s sadnim drevjem, dasi razsodni možje trdijo, da bi v njej lahko brez škode še stalo par milijonov drevés.

Leta 1886. je bila na Nemškem in posebno še na Virtemberškem slaba sadna letina, a pri nas pa prav dobra. Nemški kmet se je navadil mošta tako, da ga mora imeti vsako leto par polovnjakov v kleti. Ker pa sadja doma niso

pridelali, prišli so k nam po nje. Nakupili so za 1 milijon goldinarjev sadja in doma naredili močst iz njega. Nam je pa gotovo ostalo finega namiznega sadja in pa onega za dom tudi še za 1 milijon goldinarjev. Poznam kmete, ki so dobili 200 do 300 gl. za sadje. Poznam tudi eno jablano, ki je dala sama za 50 gl. potrganega sadja in še vrh tega za 3 gl. otesenega.

Pa naj še kdo reče, da ni to lep dohodek za kmeta! In še prav malo se mu je bilo treba truditi zanj. Seveda, če bodo naši kmetje sadno drevje še bolj skrbno in umno oskrbovali, bodo imeli gotovo tudi še lepše dohodke od njega. Prepričan sem, da jim bo, če bodo sadno drevje le polovico toliko oskrbovali kakor svojo pšenico ali pa turščico, še enkrat toliko dajalo dohodka, kakor jim ga dajeta ravno pšenica in turščica.

Vrtnarske raznoterosti.

Črešnjeva muha. Črvi v črešnjah prihajajo od črešnjeve muhe (spilographia cerasi). Ta muha polaga svoja jajca v maji in tudi pozneje na črešnje. Izlegli črv se vje v črešnjo in jo zapusti, ko je dorasel, ter se v zemljo zarije in spremeni v bubo. Drugo leto iz bube izleti muha, ki zopet nese jajca. Da se ta muha nekoliko uniči ali vsaj zabrani njeno razširjenje, se priporoča: 1) Črešnje obiraj zgodaj. 2) Zbiraj in uničuj odpadle sadove. 3) Pred majem prekoplji tla pod črešnjami. Buba je navadno tri centimetre globoko v zemlji. S prekopavanjem pride globokeje v zemljo in se zaduši ali pa vsaj muha izleteti ne more.

Špinače ne reži, ampak trgaj jo. Izkušnje so pokazale, da špinača hitreje poganja novo perje, ako jej perja ne odrezuješ, temveč trgaš. Posebno je pa pregloboko odrezovanje perja silno škodljivo.

Sadjarstvo v gozdu. Dosedaj v gozdih k večemu dobiš kako lesniko ali drobnico. Izkušnje so pa pokazale, da v gozdih dobro uspevajo raznovrstna pozna jabolka in hruške. Posebno se priporoča takih dreves nasaditi ob potih in presekah.

Sredstvo proti polžem. Ob vlažnih poletjih polži napravljajo veliko sitnosti vrtnarjem. Te neljube goste preženeš s tem, da po razorih položiš majhne zvezke slame. Polži po noči zlezejo na slamo, kjer je gorkeje. Zjutraj slamo preišči in polže pomori. Seveda moraš slamo večkrat premeniti, ker polži le tako dolgo gredo na njo, dokler je suha.

Odpadlo sadje naj nikdar ne leži po tleh, ker je v vsakem plodu ličinka ali črv jabolčnega tončiča. Ta potem hodi od enega zdravega ploda do drugega ter se slednjič zabubi za lubadjo kakega drevesa, kjer prezimi. Meseca junija prihodnjega leta prične potem v novič svoje škodljivo delo.

Lepe rože. Zadnja leta so vzgojili zopet mnogo novih vrst rož, zlasti čajevk in njih hibrid. Najlepše rdeče čajevke so: 1. Marija Lombard, 2. Reine Marie Henriette, 3. Souvenir d'un ami, 4. Katharine Morment, 5. Adam. Najlepše čajevke hibridne rože so: 1. Lady Mary Fitzwilliam, 2. La France, 3. W. F. Bennett, 4. Chestnut Hybrid in 5. American Beauty.

Dober vosek za cepljenje napravimo, če vkupe stopimo svetle kolofonije in rumene vazeline. Navadno zadostuje, če poslednje vzamemo peti del. Ta vosek je popolnoma podoben drevesni smoli, pa ima to prednost, da v njem ni terpenina, katerega škodljivost je znana.